

A- AHLAK FELSEFESİNİN KONUSU

Ahlak felsefesi Yunanca ethike, etos (töre, ahlak) kelimesinden türetilmiştir. Ahlak felsefesinin konusu, insanın kişisel ya da toplumsal yaşamdaki eylemleri ve bu eylemlerin dayandığı temel ilkelerdir. Ahlak felsefesi insanların toplumsal ve kişisel yaşamdaki ahlaki davranışlarına ilişkin problemleri inceler, insan davranışlarını değerlendirir.

Ahlak genel anlamıyla, insanların bir toplum içinde uyumlu yaşamaları için kendilerine göre belirledikleri ilkelerin tümüdür. Bu anlamıyla ahlak, felsefeden bağımsız olarak, her toplumda belli derecelerde var olan davranış kurallarıdır.

Ahlak felsefesi, tek tek ahlaktan veya genel ahlaktan farklı olarak ahlaki, felsefi açıdan inceleyen ve açıklayan bir düşünce biçimidir. Ahlakın ne olduğunu, ahlaki davranışın nasıl oluştuğunu, insan davranışlarının dayandıkları temelleri, iyi ve kötü eylemlerin nedenlerini inceler.

B- AHLAK FELSEFESİNİN TEMEL KAVRAMLARI

Ahlak felsefesi, ahlaki eylemleri araştırırken bunu kendine özgü kavramlarla yapar. Ahlak felsefesini anlamının en iyi yolu, onun temel kavramlarının ne olduğunu bilmektir.

1- İyi ve Kötü:

İyi; insanın insan olma değerlerine ve yaşadığı topluma yararlı ve değerli olandır. Kötüyse iyinin karşıtıdır. Yani değerli olmayandır. İyilik, tamlığı ve mükemmelliği içerirken, kötülük eksikliği ve noksanlığı içermektedir.

2- Özgürlük:

Hiçbir dış etki olmadan insanın kendi akıl ve iradesi ile yapacağı davranışı belirlemesidir. Ahlaki özgürlük ise, öznenin kendi koyduğu kurallara göre, kendi iradesiyle bu kurallara uyarak davranışta bulunmasıdır.

3- Sorumluluk:

İradenin özgür eylem kararından sonra doğacak sonuçları kabul etmesidir. Bir davranıştan sorumlu olmak için öncelikle insanın akıl sahibi olması ve bu davranışı kendi özgür iradesiyle yapması gerekir.

4- Vicdan:

İnsanın bir birey olarak eylemleri üzerinde yargıda

bulunmasını gerçekleştiren ve eylemlerindeki iyi ve kötü değerleri anlamasını sağlayan gücüne vicdan denir. Vicdan, kişinin eylemleri gerçekleştirme sırasında başvurduğu bir yargılama ve karar verme yetisi olduğuna göre, kişinin içindeki mahkemedir.

5- Erdem:

Erdem, ahlak felsefesinin yücelttiği, övdüğü, arzuladığı ve ön plana çıkardığı değerdir. Örneğin; dürüstlük, doğruluk, adalet, hoşgörü birer erdemdir. Erdem sahibi bir birey bu davranışları bilerek ve inanarak yapar.

6- Ahlaki Karar ve Davranış:

Bireyin kendi özgür iradesiyle, kendi istek ve arzuları doğrultusunda bağlı olduğu ahlak kuralları çerçevesinde bilerek ve isteyerek karar vermesi ve sonra da bu kararı eyleme dönüştürmesidir. Bir davranışın ahlaki olabilmesi için, bilinçli ve özgür iradeyle gerçekleşmiş olması gerekir.

7- Ahlak Yasaları:

Bireyin nasıl davranacağını belirleyen kurallar sistemidir. Ahlak yasalarının kaynağı ne olursa olsun bireyi toplumun isteği doğrultusunda yönlendirir. Bireyleri kontrol eden ve bireylere bir amaç veren kurallardır.

8-Mutluluk:

Ahlaki eylemlerin insana sağlayacağı ruh huzurudur. Mutluluğu filozoflar çeşitli şekillerde algılamışlardır. Kinikler için mutluluk; dünya nimetlerinden uzak durarak yaşamaktır. Onlara göre, haz veren her şey mutluluğun kaynağı olarak görülmüştür. Aristoteles'e göre, en yüksek iyi, mutluluktur. İnsanın mutlu olabilmesi için orta yolu takip etmesi gerekir. Epiküros'a göre, mutluluk, acıdan kaçıştır.

C- AHLAK FELSEFESİNİN TEMEL SORUNLARI

- İnsan eylemlerinin bir amacı var mıdır?
- Acaba toplumca benimsenen ve bireye yaptırılmak istenen eylem biçimleri gerçekten "iyi" midir?
- Bütün insanların benimseyeceği evrensel ahlak yasası var mıdır?
- Ahlak yargısını öteki yargılardan ayıran nitelikler nelerdir?

- İnsanın doğası ahlaklı olmasına elverişli midir?
- İnsan ahlaki eylemde bulunurken özgür müdür?

D- EVRENSEL AHLAK YASASI VAR MIDIR?

Ahlaki eylem, her şeyden önce kişinin iradesi ve vicdanı ile ilgilidir. Bu nedenle öznel ve bireyseldir. Ama filozoflar kişinin vicdanının ve iradesinin üstünde ahlak yasasını belirleyen evrensel ahlak yasası var mıdır? Sorusuna çeşitli cevaplar aramışlardır.

1- EVRENSEL AHLAK YASASININ VARLIĞINI

REDDENLER

Bazı filozoflar evrensel ahlak yasasının varlığına karşı çıkmışlardır. Bunlara göre, kişinin vicdanını bağlayacak hiçbir evrensel değer ve yasa yoktur.

Hazcı "Hedonist" Ahlak Felsefesi

Ahlaki eylemin değeri, eylemin sonucunda oluşan hazdan gelmektedir. Haz temele alınır ve davranışların kişiye vereceği hazla ahlaki olup olmadığı belirlenir. Bu görüşe göre davranışın sonucunda acının az, fakat vereceği hazzın çok olması, davranışın ahlaki olmasını sağlar. Haz veren durum kişiye göre değiştiği için ahlaki değerler ve ahlaki eylemlerde bireye göre farklılık gösterebilir. Bu kuramın temsilcisi Aristippos ve Epikuros'tur.

Faydacı Ahlak Felsefesi

Ahlaki değer, davranışın sonucunda ortaya çıkan fayda ve zarara göre belirlenir. Hayatta en değerli eylem, iyilik ve yarar veren eylemlerdir. Kötülüğe veya zarara neden olan eylemler ahlaki değildir. Faydacı ahlak felsefesine göre bir davranış en yüksek sayıda insana en yüksek miktarda verdiği yararla ahlaki davranış olma özelliği kazanır. Bu ilkeye fayda ilkesi denir. Her ne kadar en çok sayıdaki bireye en çok yararı verme ilkesini temele alıyorsa da evrensel ahlak yasasını ve değerinin olmadığını ileri sürmesi bakımından göreceliği savunur. Temele özneyi yani kişinin kendisini koyduğu için subjektiftir. Bu görüşün temsilcileri, W.James ve J.Dewey'dir.

Egoist "bencilci" Ahlak Felsefesi

Hazcı ahlak felsefesine benzetmekle birlikte, kişinin benliğini temele alarak yapılan davranışların ahlaki bir değere sahip olduklarını iddia ederler. Diğer bireylerin

çıkarlarından öte yalnızca tek kişinin istek ve çıkarlarını değerli gören ilkeyi benimsemişlerdir. Bireyin kendi iyiliğini ilke kabul eden bencilci ahlak felsefesi, evrensel ahlak yasasını kabul etmez. Ahlaki davranış bir yasaya göre kişinin davranışlarından çıkacak kendi iyiliğine göre olacaktır. Öznelliği temele aldığı için objektif bir ahlakı değil subjektif ahlakı savunur. Bu kuramın temel dayanağı bireyin "kendini sevme" ve "kendini koruma" içgüdüdür. **Thomas Hobbes** en önemli temsilcisidir.

Anarşist Ahlak Felsefesi

Bireyi temele alan anarşist ahlak felsefesi devlet ve yasalar olmadan, insanların daha iyi yaşayabileceğini öne sürer. Devlet ve yasalar insan davranışlarını kısıtladıkları için karşı çıkılması ve yıkılması gereken olgulardır. İnsan kendini yasadışı ve devletsiz bir ortamda daha iyi gerçekleştirebilir. Bu ahlak kuramında, insanlar davranışlarını doğrudan yaparlar. Çünkü, yasa ve düzen yoktur. Ahlak da yıkılması gerekenler arasındadır. Çünkü ahlak, insanları daha kolay yönetmek için uydurulmuş kurallar yığındır. En önemli temsilcisi **J.Prodhon**'dur.

Nihilist Ahlak Felsefesi

Bütün ahlaki değerlere karşı çıkan bir akımdır. Aklı değil "irade"yi toplumu değil "bireyi" üstün tutan bir anlayıştır. Ahlak sistemleri insanın zayıflığına dayanan "köle ahlakı"dır. Oysa insan, "kuvvet iradesi" ile "bir üstün insan" yaratmalıdır. "Üstün insan"ın ahlak ve değer sistemleri insanın "güçlülüğüne" dayanacaktır. Bu nedenle yapılması gereken şey bu güne kadarki bütün ahlak anlayışını yıkmak, insanı "köle ahlakından kurtarmak ve onun yerine efendi ahlakını ve değerlerini koymak olmalıdır." Bu akımın kurucusu ve temsilcisi Alman filozofu **Friedrich Nietzsche**'dir.

Özgürlükçü Ahlak Felsefesi

İnsan eylemlerinin özgür olması gerektiğini savunan akımdır. Bütün geleneksel felsefeler; insanı, insanın kültürel varlığını, insanın insan olarak sahip olduğu insan olma "özü"nü açıklar. Oysa insanın "özü", insanın özgür eylemleri ile meydana gelir. Bu nedenle insanın özü, insanın toplumsal, kültürel varlığını değil, tersine insanın yaptığı özgür eylemlerle ortaya koyduğu başarılarıdır. Buna göre, insan eylemlerini, insanın özüne ait "iyi", "kötü" değerleri belirlemez, tersine insanın özgürce yaptığı eylemlerle insan ahlaki değerleri yaratır. Bu yüzden evrensel ahlak yasası

yoktur, birey kendi ahlak yasasını belirler. En önemli temsilcisi **J.P. Sartre**'dir.

2- EVRENSEL AHLAK YASASININ VARLIĞINI KABUL EDENLER

Felsefe tarihinde, evrensel ahlak yasasının var olduğunu kabul eden filozoflara göre, kişiden bağımsız olarak evrensel ahlak yasaları ve değerleri vardır. Çünkü herkes için aynı olan değerler mevcuttur. Fakat bu değerlerin özellikleri konusunda iki farklı görüş ortaya çıkmıştır. Birincisi, ahlak yasasının insanda öznel bir temele dayandığını benimseyen anlayıştır. İkincisi, ahlak yasasının nesnel bir temele dayandığını benimseyen anlayıştır.

a) Evrensel Ahlak Yasasını Sübjektif Özelliklerin Belirlediğini İleri Sürenler:

Bu filozoflara göre evrensel ahlak yasası vardır. Ancak bu yasa Tanrı'dan ya da önceden gelen değerlerden kaynaklanmaz. Varlığını, insandan, onun öznel yaşamından alır.

Faydacı Ahlak Kuramı

Bu kuramın kurucuları, **J.Bentham** ve **S.Mill**'dir. Ahlak yasasının öznel niteliklerin belirlediğini savunmuşlardır. Onlara göre, insan, doğası gereği acıdan kaçınır, hazzaya yönelir ve mutluluğa erişmek ister. Fakat bireyin mutluluğu çevresindeki insanların mutluluğu ile ilgilidir. Çünkü bireyin mutluluğu kendi eylemleriyle değil, bir arada yaşadığı insanların mutluluğuna bağlıdır. Kısaca her eylemimizde, "olabildiğince çok insanın olabildiğince çok mutluluğunu" hedeflersek ahlaklı oluruz. O halde mutluluk yalnız tek insan için değil, herkes için faydalı olan "yasa" olarak kabul edilmelidir.

Sezgici "Entüsyonist" Ahlak Kuramı

Bu kuramın temsilcisi H. Bergson'dur. Ona göre, doğru bilgi gibi doğru eylemin de ölçütü "sezgi" dir. İnsan neyin "iyi" neyin "kötü" olduğuna ancak sezgiyle kavrayabilir. Ben içimden gelen "sezgiye" uyarak hareket edersem "iyi" olanı, "ahlaklı" olanı yapmış olurum. Bergson bunu kısaca, "kendi sezgine uy ki hem kendin hem de başkası için iyi olanı yapmış olursun" diye dile getirir. Bu nedenle evrensel ahlak yasası bireyin sezgisine dayanır. Sezgi ahlakı ise, içinde sevgi ve özgürlüğün egemen olduğu açık toplum ahlakıdır. Burada kurallar yerini örneklere bırakır.

b) Evrensel Ahlak Yasasını Objektif Özelliklerin Belirlediğini İleri Sürenler:

Bu filozoflara göre, evrensel ahlak yasası vardır. Ancak yasa varlığını insandan, onun öznel yaşamından almamaktadır. Bu yasalar insandan bağımsız olarak var olan gerçeklerdir. İnsan bu yasalara uymak zorundadır.

Sokrates

Sokrates'in ahlakla ilgili iki görüşü vardır. Bunlardan birincisi, erdem bir bilgi olduğu ve öğretilere bağlıdır. İkincisi ise, kimsenin bilerek kötülük yapamayacağıdır.

Ahlaki eylemin amacı "mutluluk", kaynağı ise "bilgi"dir. Bilgi insanı doğru eyleme, bilgisizlikte yanlış eyleme götürür. O, insanların ruhlarında saklı halde bulunan bir takım ahlaksal kavramların ve doğruların varlığına inanır. Filozofun görevi bu doğruları "doğurtmak", ortaya çıkarmaktır. O halde ahlaklılık, gerçekte bir doğru bilgi sorunudur. Bu bilgi uygun eğitimle ortaya çıkartılıp kazandırılabilir. Ahlaklılık bir bilgi ise, ahlaksızlıkta bir bilgisizliktir. Bu durumda kimse bilerek ve isteyerek kötülük yapmaz.

Platon

Platon, gerçeklerin var olduğu dünyayı, idealar dünyası; görüşlerin bulunduğu dünyayı da nesnel dünyası olarak iki ayrı dünya olarak tasarlar. Ahlak yasaları, idealar dünyasının da gerçekten nesnel ve objektif varlığa sahiptir. İyi ideası gibi, diğer erdemler olan bilgelik, adalet, cesaret ve ölçülülük birer ide olarak gerçekten var olan idealarlardır. Evrensel, tümel, saf ve değişmez gerçeklerdir. İnsan yaşadığı dünyaya bakarak ahlaklı davranışlarda bulunamaz. Çünkü bu dünyada mutlak ahlaki değerler yoktur. Mutlak ahlaki değerler idealar dünyasındadır. Erdem bu dünyaya göre oluşturulamaz. Çünkü benim için erdemli ve değerli olan şey bir başkası için olmayabilir. Bu nedenlerle, erdemlerin ve değerlerin ne olduğunu bu dünyaya bakarak değil de akıl yoluyla ideaları bilmeye çalışarak elde ederiz. Bir eylemin "iyi" ya da "kötü" olması "iyi ideasına" uygun olup olmadığına bağlıdır. Eylemlerimizin ahlaki ilkesi, bütün zamanlar için geçerli olan "iyi" ideasında temelini bulur.

Aristoteles

Aristoteles'e göre en yüksek iyi mutluluktur.

Farabi

Farabi'ye göre, akıl, bir eylemin "iyi" ya da "kötü" olduğuna karar verebilir. İnsan iradesi seçme gücüne sahiptir. Çünkü seçme, akli düşünmeye dayanır. Böylece insan "iyi"nin bilgisine ulaşabilir.

Kant "Ödev Ahlakı"

Kant'a göre, ahlaki eylemin amacı mutluluk olamaz, çünkü mutluluk değişken ve öznel bir kavramdır. Bu durumda ahlaki eylemin kişilere göre farklılık göstermesine neden olur. Kant herkes için aynı değere sahip ahlak yasasını oluşturmaya çalışmıştır. Buna göre herkes için aynı, değişmeyen "iyi"yi isteme, "iyi niyet" ve "ahlak yasası"dır. Başka deyişle "ödev"dir. Ödev, çıkar duygusunun ötesinde ahlak yasasına yasa saygısıyla bir boyun eğiştir. Bu yasa akıllı olan herkesi yükümlü kılan evrensel bir kuraldır. İnsan otonom bir varlıktır. O kendi yasasını kendisi koyar ve kendi koyduğu yasaya itaat etmesi de onun özgürlüğüdür. O halde Kant'a göre ahlak yasasının kaynağı insandır. İnsanı insan yapan onu diğer varlıklardan ayıran gerçek insani özelliğin akıl olduğunu düşünür. Bu akıl ahlaki olarak insanda kendisini vicdan olarak ortaya koyar.

Ahlaki davranış ödevde uygun olan değil, ödevden dolayı yapılan davranıştır. Yani yapılacak bir davranış herhangi bir şarta ve sonucuna bakmadan yalnızca doğru olduğu için yapılırsa o davranış ahlakidir. Örneğin, bir mahkemede tanığın doğruları korktuğu için söylemesi ahlaki davranış değildir. Doğruları ödevden dolayı söylerse ahlaki davranışta bulunmuş olur. Ahlaki davranışın temelinde, ne verdiği haz ne de verdiği yarar vardır. Ahlaki davranışta temel ilke niyet ve ödevdir. Ödevler akıllı varlık olmamızdan kaynaklanır. Akıllı varlık olarak bizler kendimize bazı temel ödevler koyar ve bu ödevlere itaat ederiz. Akıl sahibi varlık olarak insan, kendi ahlak yasalarını koyar ve bu yasalara uymak zorunda olduğu için sorumludur. Sorumlu olması onu özgür yapmaktadır.

Kant hazcılar ve faydacılardan farklı olarak ahlaklılığın özünü, yapmış olduğumuz eylemin sonucunda değil, kişinin taşıdığı niyetinde bulur. Bunu ünlü sözünde şöyle dile getirir: "Evrende hatta evrenin dışında mutlak olarak iyi diye adlandırılacak tek bir şey vardır: O da iyi niyettir." O halde saf iyi niyete dayanan ve ödev duygusundan doğan eylemler, sonuçları ne olursa olsun ahlaksal eylemlerdir.

Kant'ın birinci ahlaki kuralı; "**Her zaman öyle davran ki davranışın ilkesi evrensel kural olarak kabul edilebilsin.**" Yani öyle davranışta bulunmalısın ki bu davranışın her zaman her yerde ve herkes için geçerli olabilecek nitelikte olmalıdır.

Kant'ın ikinci ahlak kuralı; "**İnsanlığı kendinde ve başkalarında bir araç olarak değil de her zaman bir amaç olarak görecektir.**"

Kant'ın üçüncü ahlak kuralı; "**Öyle davran ki iraden, kendisini herkes için geçerli olan kurallar koyan bir yasa koyucu olarak hissetsin.**" Kant getirdiği ödev ahlaki ile sonucun önemli değil, niyetin önemli olduğunu belirtmiştir.

Spinoza

Spinoza'ya göre, İnsan tutkular ve düşünceler ikilemi içinde yaşar. Ahlakın ödevi düşünce ile tutkuları yenmektir. İnsan özgürlüğe yalnız bilgi ile ulaşabilir. Bilmek, Tanrı'yı bilmek demektir. Tanrı'yı bilmek ise algı-ladığımız her şeyin Tanrı'nın özünden doğduğunu bilmektir. İnsanın uyacağı ahlak yasası, bilgisini edindiği Tanrı'nın yasasıdır. Yasaya uygun olan "iyi", aykırı olan "kötü"dür.

Mevlana

İnsan bedensel ve toplumsal zevklerle savaş halindedir. Kişinin bu savaşta başarılı olması "kendi kendini tanımaya, giderek Tanrı'yı bilmeye ve sevmeye" götürür. Tanrı ile bütünleşmenin ve savaşı kazanmanın tek yolu "aşk"tır. Aşk yaratılmış her varlığın Tanrı adına sevilmesidir. Evrensel ahlak yasasını oluşturan da sevgidir.

Yunus Emre

Tanrı'nın yarattıklarını sevmeyen, onların haklarına saygı göstermeyen Tanrı'ya ulaşamaz. O'nunla bütünleşemez. Tanrı ile bütünleşmek "yaratılmış her varlığı, özellikle insanı sevmek, iyi sevmemek ise kötüdür." Herkes için geçerli olan yasa, "yüce değeri" iyilik yapmaktır.

Hacı Bektaşî Veli

Evrensel ahlak yasasını kabul eden Hacı Bektaşî Veli bu yasanın temelini eşitlik, kardeşlik, dayanışma, iyilik, sevgi ve erdeme dayandırır. Temel ilke insan ve Tanrı sevgisidir. Yaratılmış her varlığa sevgiyle yaklaşmak "iyi", sevgisiz yaklaşmak "kötü"dür.